

Владо Стругар: „СРБИ, ХРВАТИ, СЛОВЕНЦИ И ТРЕЋА ЈУГОСЛАВИЈА“, „Стручна књига“, Београд 1991, 360 стр.

Кад се на широкој пучини сазнања сусретну добар писац и добар издавач онда се тако, обострано, снажно потискиваним једрима науке може безбједно пловити замишљеним азимутима. Овом приликом то је случај с академиком Владом Стругаром и реномираним београдским издавачем „Стручна књига“ из Београда. Витални директор овог предузећа, Живојин Влаховић већ годинама прави бриљантан избор дјела која, уз сву актуелност тематике, постају и вјесници новог (савременијег, цивилизацијског) гледања на народе, свијет и културу уопште.

Академик Стругар је, кроз више досадашњих радова, показао да је један од ријетких научних посланика који, одавна, баш са тих позиција, емитује своја стручна и пунокрвна сазнања. Стога га јавности и није потребно посебно представљати. Ријеч је, дакле, о његовој најновијој књизи: „Срби, Хрвати, Словенци и Трећа Југославија“.

Презентирано сазнање (уз један дио визионарског сагледавања) лоцирано је у четири, континуитетно повезана, поглавља, па почнимо редом:

I — „Срби, Хрвати, Словенци у Првој Југославији“ (9—25 стр.)

Овдје је направљен уопштен осврт на узрочне везе стварања Краљевине СХС. Ту није обрађивана само идеја југословенства већ и практичне потребе: жеља свих Срба (и дијела напредних Хрвата и Словенаца) да се окупе у једној држави, уз калкулантско прихватање такве опције од других хрватских и словеначких политичких вођа, који су преко уједињења налазили сигурнији пут да се лакше осамостале. У вези са тим направљен је осврт и на вишеличност Стјепана Радића, који је предвиђао „да Хрватска има заједно са Србијом само оно што Хрвати хоће свога да положи у „заједницу“, чиме је његова странка ометала да се „устали уставни поредак“. Отуда она и постаје „супарник владајућих чинилаца“, а њен вођа путује у више европских земаља, па и у Москву, ради грађења рјешења која су била изван зацртаног пројекта о заједништву.

Комунистичко-коминтерновски рецепти, из лењинистичке дрогерике, давали су базрезервну подршку таквим гледањима рачунајући да „комунистичке партије да

би успјеле у вишенационалним државама и колонијама, морају да садејствују са снагама малограђанског национализма“. Значи, болшевичка накарадна теорија тровала је (из сопствених интереса) све политичке лидере радићевских настројења. Уосталом, он се налазио у Москви кад је засиједао Пети конгрес Коминтерне (од 17. јуна до 8. јула, 1924. године) на којем су, сем Југославије, за империјалистичке земље проглашене још и Пољска, Чехословачка, Румунија и Грчка.

Ватикан је још један важан саучесник у рушењу Југославије тада (наравно као и данас), јер он „наставља своје раније супротстављање Србији, зато задира у Југославију и за покривку свога дејства изједначује религију и нацију: Словенац је католик, Хрват је католик, сваки католик у земљи хрватској јесте Хрват; а Хрвати у Југославији немају слободу због превласти православних Срба“ тврдили су папски теоретичари.

Према томе, потпора са стране копала је гробну јаму тој, срећно замишљеној, Краљевини уз јак ослонац на вјечне германске измењаре.

Аутор је концизно и зналачки истакао величину Александра Караборбевића као способног владоца, са значајним личним угледом, који је током „читавог рата био са војском на бојишту“, а касније успјешно бдио над судбином земље и свих њених становника, без било каквих националних или других предрасуда. По томе је добио и достојно мјесто у свјетској историји.

II — Другу цјелину (25—43. стр.), која носи наслов: „Југославија — нужна отаџбина Срба и добра домовина Хрвата и Словенаца“. Чини преписка између Стругара и Ђосића, па је и самим тим интересантна.

Наиме, Стругар изражава бојазан да не дође до тога да „једнога дана неко моћан у народу објави: Србији не треба више Југославија“ чиме би остали дио Срба био

препуштен другима. Наглашава и полувјековно преимућство Хрвата и Словенаца у Југославији, што је условила „свевласна комунистичка партија“. Она је чак довела и до данашњег смањења територија: Србије у односу на 1918. и Црне Горе у односу на вријеме кад је ушла у Први свјетски рат.

Ђосић замишља „прекомпозицију Југославије“ уз тврдњу да је титоистичкој „епоси, компартији, СУБНОР-у и свему што су њих „двојица стварали, крај, и то болан и ружан крај“.

Преписка је вођена средином 1989. године, што јој даје историографску занимљивост.

III — „Прозив Треће Југославије“ је ауторов подужи осврт на књигу Веселина Ђурегића: „Савезници и југословенска ратна драма“, коју је представљао у САНУ 14. јуна, 1985. године, а која је, као и његов „Предлог... о могућем уједињењу Црне Горе и Србије“, изазвала разнолика (па и опречна) тумачења. Стругар је анатемисан од стране тада званичне власти, поред осталог и због призива Треће Југославије. Међутим, сва његова разматрања имала су логичка упоришта, која су се, не много касније, потврђивала. Све је то недвосмислено указивало да се академик Стругар доста рано ослободио фанатичног декора комунистичке свезналоманије и титоморе („брозоморе“, како би рекао митрополит Радовић), којом је, некад био заокупљен, и окренуо огледалу истине и стварној служби народу. Прошавши, тако, кроз искушења комунистичког сатанизма, имао је и сочнија сазнања која је у ту службу упрегао.

IV — Четврта и најдужа цјелина (59—360. стр.) књига носи наслов: „Српско национално питање у другој Југославији — наследство Трећој Југославији“, а сročена је као одговори Миљковићу Анђелковићу.

Одвише би далеко одвела дубља анализа овог поглавља, па, само информације ради, прилазимо резимирано. Ту су обрађени: „По-

литички устанак 1988—1989 “ за који каже да је „Знамети закорачај“ Црне Горе, којему се и сам „приљубио“, ако не практично а оно мисаоно. Занимљив је одјељак „Три упоредна схватања о роду Црногораца“. Прво, по којему су Црногорци настали од словенских прародитеља, па су самостана нација. Друго, развили су се као самостална нација из српске матице. Треће, Црногорци су „Срби, косовског соја племе... са понечим особеним у нарави земљака, крајињана“. Прихватајући трећу као једину, истинољубљем надојену, износи идентичност таквог гледања кроз целокупну прошлост Црне Горе, уз слично резонување и других проучавалаца овог дијела Српства. Одјељак „Комунистичко обликовање црногорске нације“ усмјерен је и на анализирање разлога који су болшевизму били потребни за такав, несрећни, разбијачки, пројекат. Иза овога слиједи одјељци: „Национални комунизам у Другој Југославији“, „Прва Југославија, Друга Југославија, Трећа Југославија (појмови и раздели“, „Повеља Југославије (устав државе и друштва) за сврху Треће Југославије“, „Борачко првенство омладине“, „Устаничко првоборство Срба“, „Правац уједињења Црне Горе и Србије“, да би прешао на питање

„Једна држава за српски народ“. Аргументовано (уз низ савремених картографских прилога) потврђивао је своја научна виђења. Овом одјељку поклонио је преко двије трећине целокупног слога књиге (тачније 233 странице). Тиме се потврђује главна заокупљеност пласца, која је, по свему судећи, и његова животна преокупација. Како се томе не дивити? — Задњи одјељак књиге је „Српски национални савјет“, чиме се дјело и завршава.

На крају, као драгоцен поклон читаоцу, дата је „Етничка карта Југословена“ (др Ружичића из 1939. године).

Велике ријечи у рецензијама еминентних стручњака, које сам (по устаљеној пракси) прочитао после цјелокупног Стругаревог излагања, само су ми потврдиле увјерење да се ради о вриједном остварењу, које у цјелини може послужити као: приручник, поучник и путоказ, не само проучаваоцима савремене историје већ и државним креаторима. Вријеме је, ваљда, да се и политичка утемељсња (иза болшевичког браздоумља и казаматске демократије) почну базирати на науци. То овај, напаћени, народ заслужује.

Чедомир М. Лучић